

ВІДГУК

офіційного опонента

**доктора економічних наук, професора Штулер Ірини Юріївни
на дисертаційну роботу Мельникова Олександра Валерійовича
«Регулювання сталого розвитку інформаційної сфери України»,
представлену на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.03 — економіка та управління національним
господарством**

1. Актуальність теми дисертації та її зв'язок з напрямками науково- дослідних робіт

У більшості випадків коли йдеться про сталий розвиток мають на увазі оптимізацію розвитку суспільства у глобальному масштабі, адже концепція сталого розвитку з самого початку мала міжнародний характер з огляду на системність глибоких взаємозв'язків як усередині людства, так і в метасистемі «суспільство — природа». Але ця важлива обставина, певна річ, аж ніяк не виключає відповідної роботи в інших, не менш важливих сферах розвитку людського суспільства. Трагування інформації та знань як новітніх нелімітованих ресурсів, зростання важливості інформації для цілей управління на усіх рівнях та пріоритетності задоволення інформаційних інтересів кожного громадянина формує нову площину завдань, яка передбачає пошук концептуальних засад забезпечення сталого розвитку інформаційної сфери.

В межах вітчизняних наукових досліджень ця проблема не отримала належного теоретичного та прикладного обґрунтування. Окремі питання у роботах дослідників розглядалися фрагментарно, внаслідок чого відсутній або недостатньо розроблений системний підхід до її наукового вирішення.

Дискусійність проблем, об'єктивна необхідність подальшого поглиблення теоретичних досліджень методологічного характеру та прикладних рекомендацій щодо регулювання сталого розвитку інформаційної сфери

ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ
АКТИВ № 07/287
17.09.19

України підтверджують актуальність обраної теми, її мету, завдання і структуру.

Додатковим аргументом на користь актуальності теми дисертаційної роботи О. В. Мельникова виступає її виконання в рамках науково-дослідних робіт Державної навчально-наукової установи «Академія фінансового управління», зокрема за темами: «Інституціональні реформи та впровадження методів проектного управління у сфері державних фінансів» (2011, номер державної реєстрації 0111U006820), «Модернізація інституціональної структури міжнародних фінансів у контексті реалізації національних стратегій розвитку системи управління державними фінансами» (2017, номер державної реєстрації 0115U000935), «Теоретико-методологічні і науково-практичні засади нормування і стимулювання науково-дослідної праці» (2018–2020, номер державної реєстрації 0116U004759), а також з урахуванням тематичних планів Української академії друкарства та Національного авіаційного університету: «Розроблення теоретико-методологічних підходів здійснення обліково-аналітичного забезпечення процесу гарантування економічної безпеки промислових підприємств» (2016–2017, номер державної реєстрації 0116U004759), «Управління сталим розвитком інтеграційних процесів підприємств повітряного транспорту в міжнародному просторі» (2018–2020, номер державної реєстрації 0118U004287), «Управління підприємством на основі бюджетування та застосування сучасних інструментів обліку, контролю та аналізу» (2009, номер державної реєстрації 0109U005445), «Розроблення систем антикризового управління на промислових підприємствах» (2009–2011, номер державної реєстрації 0109U003673), «Створення інформаційної обліково-аналітичної системи управління підприємством» (2010–2011, номер державної реєстрації 0110U000837), «Обліково-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою підприємства» (2013, номер державної реєстрації 0113U004621), «Проблеми та шляхи активізації інноваційного розвитку видавничо-поліграфічної діяльності» (2013, номер державної реєстрації 0113U005696).

Вищевикладене дає підстави вважати, що тема дисертаційної роботи О. В. Мельникова відповідає сьгоднішнім потребам економічної науки та є актуальною.

Перелік тем науково-дослідних робіт та охоплений значний період досліджень підтверджує, що робота мала багаторічний і цілеспрямований характер.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій та їх достовірність

Детальне ознайомлення з текстом дисертації О. В. Мельникова дає підстави стверджувати, що підхід дисертанта до розроблення теоретико-методологічних підходів, методичних основ і практичних рекомендацій щодо економічного забезпечення сталого розвитку інформаційної сфери України є актуальним. Загалом, основні положення, що виносяться на захист, свідчать про фундаментальність, комплексність та системність наукового дослідження. Адже наукові положення, висновки і рекомендації дисертації мають високий ступень обґрунтованості, що зумовлюється опрацюванням значного обсягу сучасних наукових джерел з питань економічної теорії, державного регулювання економікою, менеджменту, великого масиву нормативно-правових актів органів державної влади, статистичних та інформаційно-аналітичних матеріалів. Варто відзначити добру структурованість роботи, логічність викладу, якісне оформлення наукового апарату роботи.

Для реалізації поставлених завдань у роботі дисертантом використано такі методи наукового дослідження: *індукції та дедукції, порівняння і систематизації* — дослідження сутнісних характеристик та еволюції базових понять дисертаційної роботи; *аналізу та синтезу* — вивчення суті стримуючих та стимулюючих факторів розвитку інформаційної сфери України; *непараметричні статистичні* — характеристики поточного стану та виявлення тенденцій розвитку виробників інформаційної продукції; *анкетування та експертного аналізу* — формування бази

індикаторів досягнення сталого розвитку інформаційної сфери і визначення їх граничних значень; *моделювання* — розробки інституційного механізму державного регулювання інформаційною сферою; *прогнозування* — розроблення прогнозів (оптимістичного, реалістичного і песимістичного) впливу стримуючих та стимулюючих факторів; *моделі IDEF0* — для створення функціональної моделі виготовлення та поширення інформаційної продукції, розроблення моделі забезпечення реалізації програми «Українська книга»; для формування моделі процесу забезпечення сталого розвитку інформаційної сфери; *багатокритеріального оцінки альтернатив* — для обґрунтування вибору оптимального варіанту ресурсного забезпечення; *морфологічного аналізу* — уточнення понятійно-категоріального апарату за проблемою; *графічний* — наочного подання теоретичного та методичного матеріалу; *абстрактно-логічний* — теоретичних узагальнень і висновків дослідження.

Ознайомлення зі змістом дисертації дозволяє зробити висновок про те, що задекларовану мету повністю досягнуто, а усі поставлені завдання дослідження виконано. Наукові положення, висновки та рекомендації, які представлені у дисертації О. В. Мельникова є достовірними та достатньо обґрунтованими.

3. Новизна наукових положень та висновків, сформульованих у дисертації

Найбільш суттєвими науковими результатами дисертаційної роботи, що мають важливе значення для розвитку економічної науки є такі:

— розроблено теоретико-методологічний підхід до регулювання сталого розвитку інформаційної сфери України на основі побудови узагальнюючої моделі пріоритетності взаємозв'язку і взаємовпливу стримуючих і стимулюючих факторів на розвиток інформаційної сфери з обґрунтуванням прогнозів (оптимістичний, реалістичний і песимістичний) зміни їх впливу у середньостроковій та довгостроковій перспективі, що дає змогу удосконалювати застосування інструментів регулювання інформаційної сфери з метою задоволення

інформаційних потреб споживачів, розвитку створення інформаційної продукції та забезпечення інформаційної безпеки;

— обґрунтовано методологічні засади оцінювання та прогнозування рівня сталого розвитку інформаційної сфери України шляхом розрахунку відповідного індексу, що є сукупністю систематизованих часткових показників (індикаторів) щодо стану інформаційної сфери та рівнів доступності інформаційної продукції, який комплексно характеризує використання можливостей інформаційної сфери для розвитку громадян, суспільства та держави;

— сформовано теоретичний підхід до визначення сутності поняття *сталий розвиток інформаційної сфери*, яке розглядається як послідовний процес формування та досягнення суспільно-узгоджених стратегічних цілей щодо якісного зростання усіх складових інформаційної сфери із пріоритезацією виробництва, спрямований на забезпечення інтересів теперішнього й прийдешнього поколінь, за умови забезпечення інформаційної безпеки, у контексті встановлення обґрунтованих співвідношень екстенсивних та інтенсивних факторів виробництва відповідних видів економічної діяльності;

— розроблено комплексну функціональну модель процесу створення та організації руху інформаційної продукції, зміст котрої визначається трактуванням *інформаційної сфери* як економічної системи, до складу якої включено такі елементи (відповідно до життєвого циклу інформаційної продукції): авторське середовище, інформаційно-аналітична діяльність, інформаційні послуги, організація руху інформаційної продукції, об'єднані однією програмою та спільною метою, що уможлиблює підвищення ефективності функціонування кожного елемента та державного регулювання інформаційної сфери через прийняття адекватних до ситуації та взаємоузгоджених управлінських рішень, спрямованих на досягнення спільних інтересів;

— теоретико-практичний підхід до планування та аналізу створення інформаційної продукції шляхом розроблення матриці оцінювання доцільності роботи з твором, на основі якого може бути створена інформаційна продукція, що,

на відміну від існуючих, полягає в можливості здійснення якісної оцінки, відповідно до розробленої шкали, за основними критеріями у розрізі ключових функціональних площин: властивості продукції, можливості ринку, прискорення реалізації, ділової активності, що у підсумку надає можливість економічним агентам інформаційної сфери приймати обґрунтовані управлінські рішення;

— систематизацію факторів розвитку інформаційної сфери, яка, на відміну від існуючих, передбачає виділення, структуризацію та обґрунтування груп стримуючих (нечіткість ієрархії мережі регулювання; інформаційна асиметрія; непропорційність розвитку окремих видів інформаційної продукції; платоспроможний попит) та стимулюючих (зміни інформаційних потреб споживачів, висока додана вартість інформаційної продукції й послуг, інформаційний суверенітет, електронне врядування), що дало змогу сформувати інституційне підґрунтя для удосконалення регулювання розвитку інформаційної сфери;

— методологічний підхід до регулювання сталого розвитку інформаційної сфери, який, на відміну від існуючих, передбачає формування комплексної системи аналітичного забезпечення сценарного регулювання й управління економічними агентами інформаційної сфери шляхом створення структурованої бази аналітичних даних, уніфікації процедур її отримання, узагальнення, перевірки та обробки, розроблення вимог до процесу, засобів і умов прийняття управлінських рішень, що в сукупності формує підґрунтя для своєчасного прийняття найбільш доцільних управлінських рішень суб'єктами реалізації відповідних державних політик;

— науковий підхід до регулювання сталого розвитку інформаційної сфери, що, на відміну від існуючих, спирається на сформовану сукупність параметрів досягнення сталого розвитку інформаційної сфери, застосування яких забезпечує розроблення та реалізацію коротко-, середньо- і довгострокових планів дій суб'єктів реалізації відповідних державних політик;

— розкрито генезу теоретико-методологічного базису розвитку інформаційної сфери, яка порівняно з відомими сформована на перетині теоретичних підходів до

процесу створення інформаційної продукції на основі різних економічно-організаційних передумов, особливих операційних циклів, формування нових технологічних укладів, зміни інформаційних потреб споживачів, що надає орієнтири та обумовлює цілеспрямованість економічного забезпечення регулювання сталого розвитку інформаційної сфери України;

— теоретичне узагальнення стосовно категоріально-понятійного тлумачення складових у системі «інформаційна сфера — сталий розвиток», що визначається функціями інформації на основних етапах формування ідеї та в концепті сталого розвитку суспільства, конституюючи теоретичний базис застосування заходів правового, адміністративного й економічного регулювання як цілісності взаємопов'язаних елементів;

— науково-методологічні засади ресурсного забезпечення діяльності економічних агентів інформаційної сфери, що, на відміну від існуючих, шляхом використання методів багатокритеріального оцінювання альтернатив з перевагою варіантів дозволяють обрати з декількох можливих оптимальний, застосування якого сприяє забезпеченню збалансованого регулювання сталого розвитку інформаційної сфери шляхом створення інформаційної продукції на основі ефективного використання фінансових, матеріальних, кадрових та інших ресурсів;

— методологічне забезпечення реалізації механізму державного стимулювання сталого розвитку інформаційної сфери, який, на відміну від існуючих, з урахуванням найважливіших ризиків і невирішених проблем інформаційної сфери, включає принципи та концептуальні засади уніфікації бюджетно-податкової підсистеми державної підтримки сталого розвитку інформаційної сфери, беручи до уваги європейський досвід функціонування медіа (креативних) індустрій.

Основні наукові результати, теоретичні напрацювання та методологічні положення, висновки і рекомендації, викладені у дисертації О. В. Мельникова є науково обґрунтованими, що забезпечено використанням теоретико-методичних прийомів, глибоким вивченням та аналізом вітчизняних й іноземних джерел,

коректним застосуванням методів наукового дослідження та логічністю узагальнень.

4. Теоретичне і практичне значення наукових результатів дисертації

Ознайомлення із текстом дисертації, автореферату та опублікованих наукових праць дали змогу зробити висновок про наявність у них нових наукових результатів і пропозицій, що в сукупності розв'язують важливе завдання щодо розроблення теоретико-методологічних підходів, методичних основ і практичних рекомендацій щодо регулювання сталого розвитку інформаційної сфери України.

Теоретичне значення отриманих результатів полягає в розвитку автором теорії регулювання інформаційної сфери на основі принципів сталого розвитку, поглибленні наукових уявлень про зміст цього процесу.

Наукові результати роботи використовуються у аналітичній, нормотворчій і практичній роботі Головного департаменту інформаційної політики Адміністрації Президента України, Державного комітету телебачення та радіомовлення України, Департаменту видатків бюджету гуманітарної сфери Міністерства фінансів України.

Основні положення дисертаційної роботи також впроваджено у навчальний процес Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана, Харківського національного економічного університету ім. Семена Кузнеця, Львівського національного університету ім. Івана Франка, Національного лісотехнічного університету України.

5. Повнота викладення наукових положень, висновків та рекомендацій в опублікованих працях

Кількість та обсяг наукових публікацій за темою дисертаційного дослідження відповідає вимогам, встановленим до докторських дисертацій. Зокрема, основні здобутки дисертанта опубліковано у 82 наукових працях

(з яких 20 — одноосібні), у тому числі 14 монографій (з них одна одноосібна); 48 статей, в яких опубліковані основні наукові результати (з них вісім статей у наукових фахових виданнях у тому числі й зарубіжних, що входять до наукометричних баз даних *Scopus* і *Web of Science*), 20 праць апробаційного характеру.

Статус, обсяги та зміст публікацій відповідають встановленим вимогам МОН України.

6. Відповідність дисертації та автореферату встановленим вимогам

Дисертація за змістом, сутністю, структурою та оформленням повністю відповідає вимогам МОН України й складається з двох томів: перший включає анотацію, вступ, п'ять розділів, висновки та список використаних джерел, другий том складають додатки.

Зміст автореферату є ідентичним до змісту дисертації і достатньо повно відображає основні положення дисертаційної роботи.

7. Дискусійні положення та зауваження щодо дисертаційної роботи

Оцінюючи представлену дисертаційну роботу в цілому позитивно, слід відмітити дискусійні положення та висловити такі зауваження:

— в підрозділі 1.1 здобувач акцентує увагу на ролі інформації на різних етапах розвитку людського суспільства. В загальному погоджуючись із таким підходом, вважаємо, що доцільно було більше уваги приділити інформації не як засобу задоволення потреб людини, а як нелімітованому ресурсу, який забезпечує сьогодні поступ світової економіки;

— в підрозділі 1.1 (табл. 1.6) автор визначає основні характеристики періодів розвитку інформаційної сфери, умовно прив'язуючи їх до технологічних укладів. Вважаємо, що автором сучасна особливість організації виробництва як «об'єднання усіх виробничих етапів для виготовлення

інформаційної продукції» вимагає пояснення, зважаючи, зокрема, на суттєву відмінність в основних параметрах інформаційної продукції;

— в підрозділі 1.1 при створенні моделі IDEF0 виготовлення та поширення інформаційної продукції (рис. 1.5) доцільно було визначити та взяти до уваги життєвий цикл інформаційної продукції;

— здобувач в підрозділах 2.2 та 2.3 розглядає окремі аспекти забезпечення інформаційної безпеки як підґрунтя сталого розвитку інформаційної сфери. Зважаючи, що в тексті чітко ідентифіковані ключові ризики, загрози та небезпеки для інформаційної безпеки, доцільно було їх узагальнити та подати у вигляді моделі або ж розробити механізм із визначенням завдань для виробників інформаційної продукції;

— в підрозділі 2.3 автор в графічному вигляді (рис. 2.2) представив складові сталого розвитку інформаційної сфери. Вважаємо, що стосовно окремих складових доцільно було подати більш повне пояснення, зокрема це стосується «якості інформаційної продукції»;

— в підрозділі 5.1 здобувачем узагальнено значний за обсягом аналітичний матеріал, який характеризує основні тенденції розвитку інформаційної сфери в різних країнах. Поруч з цим доцільно було провести паралелі та обґрунтувати наявність спільних та відмінних тенденцій, зокрема в Україні та інформаційно «багатих» країнах;

— в підрозділі 5.2 автор розглядає ресурси забезпечення розвитку суб'єктів інформаційної сфери. В тексті дисертації акцентується увага на підприємствах, які підпорядковуються ДАК «Укрвидавполіграфія», відповідно доцільно уточнити чи можуть бути застосовані розроблені науково-методичні засади в умовах інших виробників інформаційної продукції.

Разом з тим, вказані зауваження та висловлені дискусійні положення не зменшують вагомості дослідження дисертанта та не перешкоджають позитивній оцінці дисертаційної роботи в цілому. Окремі зауваження можна розглядати як побажання здобувачу щодо напрямів подальшого дослідження проблеми.

8. Загальний висновок про дисертаційну роботу

Дисертаційна робота Мельникова Олександра Валерійовича виконана на високому науковому рівні, з використанням сучасних методів досліджень. Тема роботи є актуальною, достовірність наукових положень доведено, одержані результати мають наукову та практичну цінність.

Актуальність і новизна одержаних наукових результатів, їх обґрунтованість і достовірність, а також практична цінність сформульованих положень і висновків в сукупності становлять необхідні підстави для висновку про те, що дисертація «Регулювання сталого розвитку інформаційної сфери України» відповідає вимогам МОН України, які висуваються до дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора наук, зокрема, пп. 9, 10, 12, 13 положення про «Порядок присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24.07.2013 р., а її автор Мельников Олександр Валерійович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 — економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
проректор з наукової роботи
Вищого навчального закладу
«Національна академія управління»

І. Ю. Штулер

